

Přítel nejuvěrnější

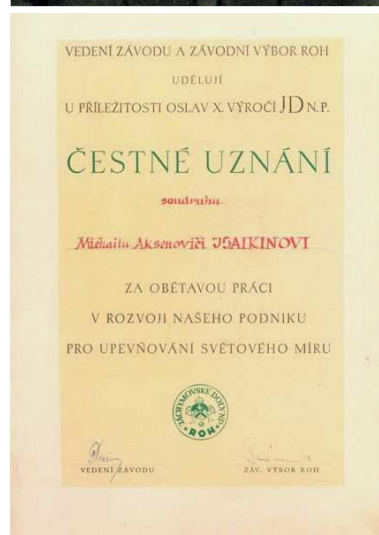
Během existence první Československé republiky (1918-1938), i za německé okupace v období Protektorátu (1939-1945), rudné hornictví postupně ztrácelo na intenzitě. Příčiny lze hledat ve vyčerpání ložisek, změnách světových cen kovů, i několika hospodářských krizí. Přesto ho lze nadále považovat za důležitou součást hospodářství. Pro průmyslovou výrobu bylo ale třeba zajistit řadu kovů dovozem. Jediná komodita, která byla na dovozu nezávislá a plně kryla domácí spotřebu, byl uran, resp. radium.

Obnovením státní samostatnosti v květnu 1945 byla opět převzata suverenita na předválečném území, s výjimkou Podkarpatské Rusi, která byla pod názvem Zakarpatská Ukrajina připojena k Sovětskému svazu. Prezident Edvard Beneš sice zdůrazňoval význam orientace na západní mocnosti, ale zřejmě pod dojmem reality nedávné minulosti (mnichovský diktát) ji rozšířil i o spojenectvím se Sovětským svazem. Zásadní politicko-ekonomickou změnou bylo vyhlášení znárodnovacích dekretů (28. října 1945). Vyvlastněno bylo přes 60% všeho průmyslu, přičemž doly byly zestátněny všechny.

S koncem 2. světové války atom definitivně „pukl“ a reťezová reakce antimonylenek zasáhla svět. Uranová ruda se rázem stala nejhledanější surovinou světa. Zřízení národního podniku Jáchymovské doly se sídlem v Jáchymově k 1. lednu 1946 bylo ve skutečnosti kompromisem mezi požadavky a představami sovětské strany a nevyhraněným přístupem vlády Československa.

V poválečném československém hospodářství se stal n. p. Jáchymovské doly prvním podnikem, který pracoval na základě státního plánu. Ten vypracovávala a schvalovala čs.-sovětská komise (tzv. jáchymovská) a jeho rozhodujícími ukazateli byly vedle množství uranu v rudě objemy hornických prací. V řízení provozu se výrazně uplatňovala funkce technického ředitele, kterým byl sovětský odborník. Jeho postavení upevnilo zřízení funkce hlavního geologa již na prvním zasedání komise v lednu 1946. Do této funkce byl jmenován rovněž sovětský odborník. S růstem důlních pracovišť přibýval do začátku padesátých let počet báňských expertů ze Sovětského svazu, kteří bezprostředně řídili provoz, odpovídali za plnění plánu hornických prací a výstavbu hornických i technologických provozů. Během padesátých let byli postupně nahrazováni československými odborníky. Podklady a rozhodování o rozsahu a směrech prací podniku tedy byly plně v sovětských rukou.

Nová politická orientace republiky po Únoru 1948 si vyžádala radikální změny. Krátce po převratu přišla druhá fáze znárodnění, kdy se 95 % všeho průmyslu stalo součástí tzv. socialistického sektoru. Lidově-demokratický stát po vzoru SSSR podporoval rozvoj těžkého průmyslu, zejména těžebního a hutního. Díky napjaté mezinárodní situaci v důsledku studené války se stalo Jáchymovsko strategickým územím zvláštní důležitosti. Proto zde bylo v letech 1951-1954 do-

M. A. Isajkin,
absolvent Leningradského hornického institutu, jeden z mnoha sovětských báňských expertů působících v Jáchymově (soudruzi kupodivu nezvládli ani napsat správně jeho jméno, jak pak se asi dorozumívali?)

konce zřízeno přísně střežené hraniční pásmo Jáchymovských dolů se zvláštním režimem pod názvem Jizera, jako ochrana před „špiony imperialismu“. V tomto prostoru byla dočasně omezena i migrace obyvatel. Jáchymovské doly se rozrostly v gigantický podnik, podnikající na celém území tehdejšího Československa. Vzhledem k dobývání strategické suroviny mezinárodního významu – uranu, byl chod celé oblasti podřízen pouze intenzivní těžbě. Veškeré obyvatelstvo tohoto prostoru začalo pracovat pro n. p. Jáchymovské doly přímo či prostřednictvím služeb nepřímo. Nastalo tzv. atomové období jáchymovského dolování. Jde o osmnáctileté období (1. 1. 1946 – 1. 4. 1964) vůbec nejintenzivnější těžby v historii českých Krušných hor. Vystřídalo se zde mnoho desítek tisíc lidí, z toho kolem 65 000 vězňů, umístěných ve dvanácti tzv. nápravně-pracovních táborech. Tyto nechvalně proslulé tábory nucených prací vznikly podle vzoru sovětských sibiřských gulagů, jako střediska pro „převýchovu nepřátel socialistického zřízení“.

